

Zijada Karalić¹

SOCIJALNA DISTANCA NASTAVNIKA PREMA ETNIČKIM, VJERSKIM I ODREĐENIM DEVIJANTNIM SKUPINAMA²

Sažetak

Sudjelovanje u globalnoj kulturi, u uslovima opće kulturalne raznolikosti, u prvi plan stavlja sposobnost interkulturalnog komuniciranja u kojem se trebaju znati dekodirati simboli drugih. Multikulturalna obilježja društva u cjelini polaznica su i za redefiniranje uloge nastavnika u našim školama koji postaje kreator novih odnosa u interkulturalnom obrazovanju. Kao baštinici kulture oni imaju snažan utjecaj na društvo i presudnu ulogu u odgoju i obrazovanju budućih generacija. Dijagnosticiranjem zajedničkih stavova, vrijednosti, vjerovanja, normi, očekivanja i običaja nastavnika ili jednostavno „načina na koji mi radimo stvari ovdje“ pomoglo bi u propitivanju stvarnog stanja u našim školama. Istraživanje je imalo za cilj da ispita stavove nastavnika kada je u pitanju socijalna distanca nastavnika prema određenim skupinama (etničkim, vjerskim i devijantnim skupinama), na uzorku od 179 nastavnika iz osam osnovnih škola u BiH. Servej metoda je direktno vezana za anketiranje nastavnika i pomoćni je postupak u istraživanju.

Koncepti nacionalnih kultura, pa tako i organizacione kulture škole, kao „mentalni programi“ često se temelje na stereotipima i socijalnim distancama, što smo potvrdili istraživanjem, gdje kod naših ispitanika, naročito onih mlađih, prevladava tradicionalna zatvorenost prema pripadnicima drugih nacionalnih, vjerskih i nereligioznih skupina, kao i pripadnicima devijantnih skupina.

Razvijanje interkulturalnih kompetencija nastavnika temeljenih na otvorenosti, poštivanju i prihvaćenosti, odnosno svijest nastavnika o individualnoj kulturnoj perspektivi i njihova sposobnost

¹ Magistar edukacijskih znanosti iz oblasti Obrazovni menadžment; Zaposlena u OŠ "Safvet-beg Bašagić" Novi Travnik, zijadak1@hotmail.com
Rad autorice je dostavljen 01. 06. 2012. godine, a prihvaćen za objavljivanje 30. 11. 2012. godine.

² Devijantne skupine čije ponašanje odstupa od poželjnog ponašanja našeg društva

razmišljanja o različitim oblicima kulturne različitosti, ovdje dolazi do izražaja.

Ključne riječi: socijalna bliskost/distanca, kultura, multikulturalnost, interkulturalne kompetencije, nacionalni kurikulum

Uvod

Savremeni globalizirani svijet obilježen je razmjenama ljudi, ideja, kapitala i usluga gdje se kontakti među pojedincima i organizacijama ne mogu zamisliti bez uspješne komunikacije. U takvim uslovima življenja, imperativ kretanja u smjeru dinamičkih kultura može se smatrati indikatorom spremnosti funkcionalnog ponašanja. Zbog različitih faktora, prvenstveno informacijskih tehnologija, sve više smo izloženi multikulturalnom okruženju, pa je stoga interkulturalna i multikulturalna dimenzija važan dio socijalizacije svakog čovjeka. Uzimajući u obzir prethodno navedene činjenice i školi se nameće potreba stalnog propitivanja ili, preciznije, potreba novog ustroja kvalitete današnje škole, odnosno sistema odgoja i obrazovanja. Između brojnih zadataka i funkcija, škola bi trebala da se određuje i kao interkulturalna i multikulturalna, odnosno kao škola koja svojim učenicima osvještava činjenicu opće i posebne raznolikosti (kulturne, vjerske, jezične, tradicijske, vrijednosne i dr.) i kulturnog pluralizma. Budući da se obrazovanje sagledava kao središnja komponenta u svim postojećim konceptualizacijama interkulturalizma, škola bi se trebala baviti konkretnim pitanjima o sadržajima, postupcima i oblicima djelovanja. Tačnije, kako eksplicitnim, tako i implicitnim provođenjem, može se utjecati da se određene odrednice kulture mogu mijenjati. Na taj način, ona bi poticala nove kulturne vrijednosti i obrasce, a utjecala na transgeneracijsko prenošenje nevrijednosti i kontravrijednosti, odnosno nepoželjnih dimenzija određenih kultura.

Multikulturalna obilježja društva u cjelini polaznica su za redefiniranje uloge nastavnika koji postaje kreator novih odnosa u interkulturalnom obrazovanju. Zbog toga se javlja potreba da se ispita kako nastavnici opažaju druge i drugačije od njih (u zavisnosti od etničke, vjerske pripadnosti, odnosno pripadnosti grupama koje se smatraju u većoj ili manjoj mjeri devijantnim u našem društvu) i koliko su spremni da žive s njima u bližem ili daljem okruženju.

Razvoj cjelovitog koncepta kulture u svrhu poboljšanja kvalitete obrazovanja

Uzimajući u obzir „da se ni jedna činjenica, pojava ili društvena kategorija, ne može razumjeti izvan kulture i vremena u kome su nastali jer su uvijek njihov dio ili izraz“ (Kale, 1988, prema Mijatović i Žužul, 2004), zahtijeva se razvijanje ili unapređivanje određenih kompetencija kod pojedinca koje naglašavaju stalno razvijanje razumijevanja odnosa između kultura, shvaćanje karakterističnih vjerovanja i ponašanja drugog i drugačijeg od nas, odnosno sposobnost prihvatanja različitog pogleda na svijet.

Brojna istraživanja (Gilliland, 1988; Lynsh & Hanson, 1992; Delpit, 1995; Sparks, 2000; prema Mijatović i Žužul, 2004) pozitivno su potvrdila ulogu škole u promjeni kulturnih odrednica, kulturnog profila mladog naraštaja, odnosno mogućnost da se sistematski, putem odgoja i obrazovanja mogu poticati nove kulturne vrijednosti i obrasci te ostvariti nove i poželjne odrednice kulture, a umanjivati nepoželjne, destruktivne, agresivne i regresivne dimenzije određenih kultura.

Važnost kulture u životu konkretne zajednice i njezino mijenjanje, kao i njena veza s obrazovanjem, tema je kojom se posljednjih godina bavio i UNESCO. Mijatović i Žužul (2004), analizirajući UNESCO dokument „Obrazovanje za sve“, ističu da se u njemu naglašava značaj obrazovanja za ostvarivanje svih aspekata etničkih kultura s posebnim naglaskom na multikulturalnu dimenziju savremenog obrazovanja u svim savremenim zemljama svijeta, tolerantnost i obaveza za viši stepen aktivnog odnosa i upoznavanja tuđih kulturnih vrijednosti. Jedan od programa koji je radi razvoja multikulturalnih odnosa izgrađen i primijenjen jest i CDD program (*Culture, Differences, Diversity*). Program se temelji na pretpostavci da škola, odnosno nastava, treba razvijati osjećaj pripadnosti konkretnoj kulturi (vlastiti kulturni identitet) te potpunu jasnoću o toj kulturi i njezinim korijenima, budući da su svako razvijanje, uspoređivanje i nadogradnja vlastite kulture utemeljeni na samom poznavanju te kulture. Tek s tog polazišta mogu se uspostavljati stanovite relacije i pitanja vrijednosti vlastite kulture, kao i njezino prepoznavanje, a potom i prosuđivanje, prihvatanje ili razumijevanje tuđih kultura, tako da se:

- odrede kulturne vrijednosti,
- razumiju razlike i njihovi očiti uzroci,

- pojedinci pripreme i osposobe za prihvatanje različitosti,
- ustanove tolerantni kriteriji vrednovanja brojnih kulturnih razlika i putem obrazovanja ostvari temeljna zadaća poštivanja, prihvaćanja i usvajanja tuđih kulturnih vrijednosti sa stajališta da su razlike bogatstvo vrijednosti koje trebamo poznavati i sačuvati za budućnost.

Jačanje interkulturalnih kompetencija nastavnika kao pretpostavke za uspješnu sukonstrukciju nacionalnog kurikuluma³

Svako planiranje i uvođenje promjena u škole uvijek najprije iziskuje propitivanje stvarnog stanja. Drugim riječima, da bi se promjene mogle uvoditi u škole, potrebno je obratiti pažnju na glavne nosioce odgojno-obrazovnog procesa, a to su nastavnici (učitelji), odnosno, ustanoviti šta nastavnici već znaju, kako razmišljaju i koliko prihvaćaju neke vrijednosti koje su široko prihvaćene u savremenom demokratskom svijetu.

Uloga nastavnika je velika. Pored toga što svojim radom bitno doprinose kvaliteti odgojno-obrazovnih procesa i što su pokretači i nosioci stvarnih promjena, oni su i baštinici kulture unutar škole, stvaraju u svojoj organizaciji sistem vrijednosti, imaju određena vjerovanja, norme, običaje i sl. Oni imaju snažan utjecaj na društvo i presudnu ulogu u odgoju i obrazovanju budućih generacija. Tako imaju mogućnost djelovanja na kulturnu matricu mladog naraštaja tokom školovanja i mogli bi učestvovati u oblikovanju, organiziranju i implementaciji stvaranja nacionalnog intelektualnog kapitala, odnosno formiranja bosanskohercegovačkog identiteta u evropskom kontekstu. Interkulturalni odgoj i obrazovanje nastavnika, a samim tim i naših učenika nezaobilazan je faktor u procesu međusobnog

³ U ovom se radu kao polazište uzimaju ona određenja kurikuluma koja ga sistematski određuju kao cjelovitu, osmišljenu koncepciju škole i on obuhvaća cjelokupnu aktivnost škole (Sekulić-Majurec, 2007). Uz fleksibilno određen nastavni plan i program, s postavljenim osnovnim ciljevima i zadacima za ostvarenje cilja, obuhvaća i materijalne uslove u kojima se ti ciljevi ostvaruju, odnose koji vladaju u njihovu ostvarivanju (posebno na relaciji učenik-nastavnik i škola-roditelj), te cjelokupno ozračje koje vlada u školi i sva zbivanja u njoj. Dakle, prema ovakvom određenju, nastavni plan i program predstavlja samo mali dio kurikuluma, a veliku važnost imaju objektivni uslovi u kojima se ostvaruje, odnosi koji vladaju među različitim sudionicima procesa njegova ostvarenja i vrijednosti iz kojih ti odnosi proizilaze.

upoznavanja, razumijevanja različitih kultura i uspostavljanja pozitivnih relacija te otuda i važnost uvođenja interkulturalnog kurikuluma u naš odgojno-obrazovni sistem. Prema tome, izrada i sadržaj nacionalnog kurikuluma⁴ trebali bi biti usmjereni ka savremenim evropskim i svjetskim kretanjima. Tako bi njegovi programi, metode rada, sadržaji i izvori omogućili ne samo sticanje znanja, nego i obrazovanje za odnose koji razgrađuju stereotipe, predrasude i stigmatizaciju među ljudima. Takav koncept vodio bi boljem upoznavanju sebe, zatim drugih, otkrivanju međusobnih sličnosti i razlika, a sve u cilju ostvarivanja zajedničkih ciljeva kroz saradnju.

Metodološki okvir

Cilj istraživanja

Svojim istraživanjem željeli smo utvrditi socijalnu distancu nastavnika prema određenim skupinama i time odrediti objektivno stanje kada je u pitanju organizaciona kultura škole. Osim toga, rad je usmjeren na traganje za odgovorom na pitanje postoji li razlika među ispitivanim nastavnicima s obzirom na obilježja: spol, dob, mjesto u kome ispitanik radi, škola u kojoj radi, radni staž u obrazovanju, nacionalna pripadnost, mjesto boravka, mjesto odrastanja: selo ili grad, mjesto življenja: selo ili grad, stepen obrazovanja, struka, trenutno zaposljenje: učitelj ili nastavnik, bračno stanje, broj djece u vlastitoj porodici, kao i podaci o religioznosti.

Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

Servej metoda je direktno vezana za anketiranje nastavnika i pomoćni je postupak u istraživanju. Vodeći računa o efikasnosti i primjerenosti predmeta istraživanja, kao najprimjereniju tehniku ispitivanja usvojili smo anketu.

⁴ Atribut *nacionalni* uz termin *kurikulum* u našem istraživanju ima značenje koje je nastalo iz pojmovnog i terminološkog poistovjećivanja država = nacija i postao je općeprihvaćen u svim zemljama koje su se opredijelile za kurikulumski pristup u odgoju i obrazovanju. Prema ovom značenju, nacionalni kurikulum se ne odnosi na jednu nacionalnost, niti samo na većinsku nacionalnost jedne države, ne degradira i ne obespravljuje nacionalne manjine, već omogućava jednakopravne odrednice odgoja i obrazovanja u državnim granicama koje su višenacionalne, a takva je i naša zemlja.

Kao konkretan ispitni instrument poslužio nam je anketni upitnik (Skala socijalne distance), napravljen po uzoru na Bogardusovu skalu, kojim smo mjerili stavove nastavnika prema pripadnicima drugih skupina: nacionalnih, vjerskih, spolnih ili devijantnih (skupina koje se drugačije ponašaju od skupine kojoj mi pripadamo). Protokol o ispitanicima sastoji se od 16 stavki, odnosno to su podaci koji se odnose na socijalno-statusna obilježja ispitanika.

Uzorak ispitanika

Istraživanjem je obuhvaćeno 179 nastavnika predmetne i razredne nastave iz osam osnovnih škola. Pet škola je s prostora Federacije BiH, od čega su u tri zaposlenici u većini Bošnjaci: Novi Travnik, Bugojno, Jajce i dvije u kojima su u većini zaposlenici Hrvati: KŠC u Zenici, Novi Travnik. Tri škole su s prostora Republike Srpske, u kojima su u većini zaposlenici Srbi: Kotor Varoš, Teslić i Skender Vakuf.

Hipoteze istraživanja

Generalna hipoteza koncipirana je kao pretpostavka da je kod ispitanika prisutna različita bliskost pa prema tome i distanca u odnosu na pripadnike različitih skupina.

Podhipoteze:

- Kod nastavnika je prisutna socijalna distanca u odnosu na pripadnike drugih etničkih, vjerskih i nereligioznih skupina i notirana je različitim socio-statusnim obilježjima ispitanika.
- Kod nastavnika je prisutna socijalna distanca u odnosu na pripadnike devijantnih skupina i notirana je različitim socio-statusnim obilježjima ispitanika.

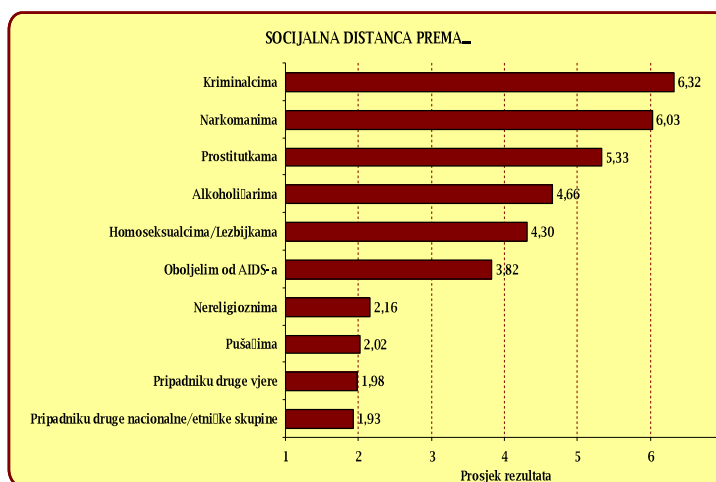
Interpretacija rezultata istraživanja i diskusija

Opći rezultati istraživanja o socijalnoj distanci ispitanika prema određenim skupinama

Socijalnu distancu smo opisali kao želju da pojedinac ili skupina budu u svojim kontaktima bliski ili ne s drugim pojedincima ili skupinama. U našem konkretnom istraživanju od nastavnika se u upitniku očekivalo da se odrede prema drugim etničkim skupinama, zatim prema religijskim skupinama i na kraju

prema određenim devijantnim, odnosno marginalnim skupinama⁵ tako da ih zamisle kao bračnog druga, prijatelja, komšiju, kolegu na poslu, kao građanina u državi, povremenog posjetitelja države ili da ga se ukloni iz njihovog šireg životnog prostora. Na skali od sedam stepeni intenziteta (brak, prijateljstvo, susjedstvo, saradnja na poslu, sugrađanstvo, posjetitelj dotične države i isključenost iz dotične države), broj jedan označava potpunu bliskost (brak), dok broj sedam označava potpunu udaljenost (isključenje iz države). Grafikon 2.1. pokazuje kako ispitanici sebe vide primarno u okruženju nekih (grupa) i prema njima iskazuju socijalnu blizinu (distanču).

Dobiveni rezultati koji se odnose na socijalnu distancu prema drugim etničkim, vjerskim i nereligioznim skupinama pokazuju da je najveći otklon/socijalna distanca prema nereligioznim skupinama. Veliki je broj naših ispitanika koji su se izjasnili kao religiozni (82,02% ispitanika). Pokazuje se da nereligiozne, kao i pripadnike druge vjerske i nacionalne skupine, uglavnom, ne žele za bračnog druga i za prijatelja, dok im je donekle prihvatljivo da im nereligiozni, pripadnici druge vjere i nacije žive u komšiluku i prihvaćaju ih kao kolegu na poslu ili sugrađanina svoje države.

Grafikon 2.1. Prosjeak frekvencije rezultata istraživanja socijalne distance ispitanika prema navedenim skupinama

⁵ Prema međunarodnim kriterijima alkohol nije droga, a pušenje je ponajprije zdravstveni problem i ne pripadaju u općeprihvaćenu kategoriju devijantnog ponašanja, ali smo ih mi uzeli u razmatranje jer su opasni po zdravlje pojedinca i predmet su različitih zakonskih zabrana.

Rezultati istraživanja socijalne distance prema spolnim i devijantnim skupinama čije ponašanje odstupa od poželjnog ponašanja našeg društva (grafikon 2.1.) pokazuju da naši ispitanici pokazuju najveći otklon/socijalnu distancu prema kriminalcima za koje se teži da ih se otkloni iz njihovog šireg životnog prostora (prosjeak frekvencije je 6,32) i nešto manje prema narkomanima (prosjeak frekvencije je 6,03). Prostitutke (prosjeak frekvencije je 5,33) i alkoholičare (prosjeak frekvencije je 4,66) mogu da prihvate samo kao građane svoje države, dok im homoseksualci i lezbijke kao i oboljeli od AIDS-a, prema rezultatima istraživanja, mogu da budu i kolege na poslu, ali ih naši ispitanici nisu spremni prihvatiti kao komšije, prijatelje ili bračne drugove. Kao što se moglo pretpostaviti, nastavnici su najbliži pušačima. Ispitanici su spremni da prihvate pušače i za svoje prijatelje (prosjeak frekvencije je 2,02).

Rezultati ANOVE za socijalnu distancu ispitanika prema određenim skupinama

Primjenom analize varijanse (ANOVA), utvrdili smo koje se nezavisne varijable mogu smatrati značajnim varijablama u odnosu na socijalnu distancu ispitanika prema određenim skupinama. Uz pomoć F-testa, odnosno očitavanjem vrijednosti F i njegove statističke značajnosti, dokazali smo da postoji između nekih grupa statistički značajna razlika, a koristeći Post Hoc (LSD test) utvrdili smo i međugrupne razlike.

Ustanova u kojoj ispitanik radi (osam škola u kojima je izvršeno istraživanje) pokazala se značajnom varijablom u odnosu na socijalnu distancu prema svim grupama koje smo postavili u istraživanju, osim prema narkomanima. Tačnije, u svih osam škola u kojima se vršilo istraživanje pokazuje se statistički značajna razlika u odnosu na socijalnu distancu prema pripadnicima drugih nacionalnih i etničkih skupina ($F = 3,690$, sig. = 0,001), prema pripadnicima druge vjere ($F = 2,630$, sig. = 0,013), nereligioznima ($F = 5,126$, sig. = 0,000), alkoholičarima ($F = 769$, sig. = 0,001), homoseksualcima ($F = 8,348$, sig. = 0,000), kriminalcima ($F = 3,371$, sig. = 0,003), oboljelim od AIDS-a ($F = 4,930$, sig. = 0,000), prostitutkama ($F = 4,166$, sig. = 0,000) i pušačima ($F = 4,396$, sig. = 0,000).

Spol se u našem istraživanju pokazao značajnom varijablom u odnosu na socijalnu distancu prema: homoseksualcima ($F = 10,911$, sig. = 0,001), oboljelim od AIDS-a ($F = 4,522$, sig. =

0,035) i pušačima ($F = 7,447$, $\text{sig.} = 0,007$). Muškarci pokazuju veću distancu prema ovim grupama nego žene.

Tabela 1. Značajne nezavisne varijable u odnosu na socijalnu distancu ispitanika prema određenim skupinama

Nezavisna varijabla	Zavisna varijabla	F	Sig.
ustanova u kojoj ispitanik radi	prema pripadnicima drugih etničkih skupina	3,690	sig. = 0,001
	prema pripadnicima druge vjere	2,630	sig. = 0,013
	prema nereligioznima	5,126	sig. = 0,000
	prema alkoholičarima	5,769	sig. = 0,001
	prema homoseksualcima	8,348	sig. = 0,000
	prema kriminalcima	3,371	sig. = 0,003
	prema oboljelim od AIDS-a	4,930	sig. = 0,000
	prema prostitutkama	4,166	sig. = 0,000
	prema pušačima	4,396	sig. = 0,000
spol	prema homoseksualcima	10,911	sig. = 0,001
	prema oboljelim od AIDS-a	4,522	sig. = 0,035
	prema pušačima	7,447	sig. = 0,007
mjesto gdje ispitanik živi (selo ili grad)	prema nereligioznima	3,902	sig. = 0,050
mjesto odrastanja	prema pripadnicima drugih etničkih skupina	5,063	sig. = 0,026
	prema nereligioznima	4,643	sig. = 0,033
	prema homoseksualcima	11,748	sig. = 0,001
	prema oboljelim od AIDS-a	6,037	sig. = 0,015
	prema prostitutkama	4,991	sig. = 0,027
trenutno zaposlenje	prema alkoholičarima	5,402	sig. = 0,002
godine starosti	prema nereligioznima	4,693	sig. = 0,004
staž u obrazovanju	prema nereligioznima	3,381	sig. = 0,020
ima li ispitanik djece	prema nereligioznima	7,290	sig. = 0,008
broj djece koju imaju	prema narkomanima	3,317	sig. = 0,042
religioznost	prema pripadnicima drugih etničkih skupina	4,235	sig. = 0,016
	prema pripadnicima druge vjere	3,733	sig. = 0,026
	prema nereligioznima	4,215	sig. = 0,016

Mjesto gdje ispitanik živi (selo ili grad) se, u našem istraživanju, pokazao značajnom varijablom u odnosu na socijalnu distancu prema nereligioznima ($F = 3,902$, $\text{sig.} = 0,050$), a mjesto odrastanja se pokazalo značajnom varijablom u odnosu na socijalnu distancu prema: pripadnicima drugih nacionalnih/etničkih skupina ($F = 5,063$, $\text{sig.} = 0,026$), nereligioznima ($F = 4,643$, $\text{sig.} = 0,033$),

homoseksualcima ($F = 11,748$, $\text{sig.} = 0,001$), oboljelim od AIDS-a ($F = 6,037$, $\text{sig.} = 0,015$) i prostitutkama ($F = 4,991$, $\text{sig.} = 0,027$). U oba slučaja, grad kao mjesto življenja i kao mjesto odrastanja utiče na manju socijalnu distancu prema svim navedenim grupama.

Trenutno zaposlenje (nastavnici razredne nastave više distancirani od nastavnika predmetne nastave) se, u našem istraživanju, pokazalo značajnom varijablom u odnosu na socijalnu distancu prema alkoholičarima ($F = 5,402$, $\text{sig.} = 0,002$).

Godine starosti su se, u našem istraživanju, pokazale značajnom varijablom prema: nereligioznima ($F = 4,693$, $\text{sig.} = 0,004$), a staž u obrazovanju također prema nereligioznima ($F = 3,381$, $\text{sig.} = 0,020$). U oba slučaja mlađi nastavnici pokazuju veću distancu od starijih. Značajne razlike u distanci onih koji imaju djece (manje distancirani) i onih koji nemaju (više distancirani) također postoje prema nereligioznima ($F = 7,290$, $\text{sig.} = 0,008$), a broj djece se pokazao značajnom varijablom prema narkomanima ($F = 3,317$, $\text{sig.} = 0,042$). Prema narkomanima su manje distancirani oni koji imaju više djece.

Religioznost se, u našem istraživanju, pokazala značajnom varijablom u odnosu na distancu prema: pripadnicima drugih nacionalnih/etničkih skupina ($F = 4,235$, $\text{sig.} = 0,016$), prema pripadnicima druge vjere ($F = 3,733$, $\text{sig.} = 0,026$) i prema nereligioznima ($F = 4,215$, $\text{sig.} = 0,016$). Religiozniji su pokazali veću socijalnu distancu prema ovim grupama od ispitanika koji su se izjasnili u upitniku kao nereligiozni.

Zaključak

Kada su u pitanju druge etničke, vjerske i nereligiozne skupine, najveći otklon, odnosno socijalna distanca naših ispitanika je prema nereligioznim skupinama, zatim prema pripadnicima druge vjere pa etničkim skupinama. Prihvatljivo je našim ispitanicima da im ove navedene skupine žive u komšiluku, prihvaćaju ih i kao kolege na poslu ili sugrađane svoje države. Ove skupine im nisu poželjne kao bračni drugovi i donekle kao prijatelji. Svakako, treba napomenuti da se ne može govoriti o crno-bijelim odnosima jer istovremeno nije zanemariv broj odgovora koji upućuju na prihvaćanje ovih skupina. Možemo zaključiti da kod naših ispitanika, naročito onih mlađih, preovladava tradicionalna zatvorenost prema pripadnicima drugih

etničkih, vjerskih i nereligioznih skupina, ali ipak, ne na razini netrpeljivosti.

Kako je jedan od važnih preduslova uspješne integracije naše zemlje u demokratske procese i odnos prema drugim etničkim i religijskim skupinama, odnosno (ne)postojanje distance prema pripadnicima različitih grupa, prvenstveno svoje i drugih nacionalnih i vjerskih zajednica, nalazi našeg istraživanja, u kojima je bila ispitivana socijalna distanca nastavnika osnovnih škola, govori da važni zadaci treba da se postavljaju i pred naše škole.

Socijalna distanca postoji i prema spolnim i devijantnim skupinama čije ponašanje odstupa od poželjnog ponašanja našeg društva (kriminalci, narkomani, prostitutke, alkoholičari, homoseksualci, oboljeli od AIDS-a, pušači). Od navedenih grupa, ispitanici pokazuju najveću bliskost prema pušačima, a za sve druge vrste devijantnog ponašanja prisutan je trend socijalne udaljenosti na razini bračnog druga, prijateljstva, komšiluka, poslovnog kolege i donekle građanina iste države. Naši ispitanici pokazuju najveći otklon/socijalnu distancu prema kriminalcima (za koje se teži da ih se otkloni iz njihovog šireg životnog prostora) i nešto manje prema narkomanima.

Postojanje socijalne distance prema pripadnicima različitih devijantnih skupina može se višestruko objašnjavati i analizirati, ali smo mi prvenstveno imali u vidu aspekt po kome nam rezultati socijalne distance prema devijantnim skupinama govore u kojem odnosu se ispitanici mogu stvarno i praktično odrediti prema pojedincima i skupinama navedenih devijantnih pojava. Rezultati su pokazali nisku razinu pozitivnog prihvatanja nositelja devijantnih pojava, odnosno nisku ukupnu razinu direktnog odbijanja bliskosti, što je s jedne strane pozitivan pokazatelj da nas ovakvi odgovori nastavnika upućuju na stanovitu vjerovatnost da oni sami nisu skloni navedenim devijantnim pojavama, što bi vrijedilo pokušati utvrditi u nekom od narednih istraživanja.

S druge strane, ovi odgovori nastavnika upućuju nas i na mogući zaključak da je za njih prihvatanje nositelja takvih pojava isto što i prihvatanje pojave kao takve, što svakako nije ispravno. Prevelik otklon naših ispitanika prema ovim skupinama dovodi u pitanje njihovu „osjetljivost“ za navedene skupine, što vodi još većoj marginalizaciji ovih skupina kojima bi se trebala pružiti pomoć kako ne bi ostali socijalno isključeni (prvenstveno mislimo na oboljele od AIDS-a i narkomane). Sve češće zagovaranje socijalnih programa za ovu osjetljivu kategoriju svakako ne može

zaobići ni naše nastavnike pa je stoga njihovo razumijevanje prema nositeljima ovih devijantnih pojava u društvu od izuzetne važnosti. Školu općenito devijantne skupine moraju zanimati i ona je najpozvanija da o tome razgovara s učenicima i njihovim roditeljima i da preventivno djeluje kako bi se one na vrijeme prepoznale i spriječile.

Koncepti nacionalnih kultura, pa tako i organizacione kulture škole, kao „mentalni programi“ često se temelje na stereotipima i socijalnim distancama, što smo potvrdili našim istraživanjem. Postojanjem socijalne distance prema pripadnicima druge etničke, vjerske i nereligiozne skupine, kao i pripadnicima devijantnih skupina, te činjenicom da je ona notirana različitim socio-statusnim obilježjima ispitanika, potvrđena je naša generalna hipoteza kao i podhipoteze koje smo postavili.

Razvijanje interkulturalnih kompetencija nastavnika temeljenih na otvorenosti, poštivanju i prihvaćenosti, odnosno svijest nastavnika o individualnoj kulturnoj perspektivi i njihova sposobnost razmišljanja o različitim oblicima kulturne različitosti, ovdje dolazi do izražaja. Na ovakav način, sigurno bi se dalje dosta uspješno utjecalo na oblikovanje društvenog ozračja u kome će se više vrednovati međuetnički i međukonfesionalni dijalog, saradnja, interkulturalni odnosi, a čiji bi cilj bio uvažavanje ljudskih, nacionalnih i vjerskih prava, kultura mira, međusobnog razumijevanja i tolerancije.

Literatura

1. Alić, A. (2011) Kulturalno-pluralističko naličje interkulturalnog susretanja u organizaciji. *Quality 2011*, godina VII, broj 1, str. 393-398.
2. Mijatović, A., Žužul, A. (2004) Prilog određenju dimenzionalnih značajki kulturnog identiteta srednjoškolske mladeži u Hrvatskoj. *Pedagoški istraživanja* 1(1), str. 41-65.
3. Previšić, V. (2007) Pedagogija i metodologija kurikuluma. U: V. Previšić ur. *Kurikulum: teorije – metodologija – sadržaj – struktura*. Zagreb: Školska knjiga i Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, str. 15-34.
4. Puhalo, S. (2009) Etnička distanca i (auto)stereotipi građana Bosne i Hercegovine. Dostupno na: www.fes.ba/publikacije/2009-10 [18. 9. 2011.]
5. Sekulić-Majurec, A. (2007) Uloga sudionika odgojno-obrazovnog procesa u stvaranju, provedbi i vrednovanju kurikuluma. U: V. Previšić ur. *Kurikulum: teorije – metodologija – sadržaj – struktura*.

Zagreb: Školska knjiga i Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, str. 351-380.

6. Turjačanin, V. (2004) Nacionalni stavovi mladih bošnjačke i srpske nacionalnosti u Bosni i Hercegovini. Filozofski fakultet u Banja Luci.

SOCIAL DISTANCE OF TEACHERS TOWARDS ETHNICAL, RELIGIOUS AND SOME DEVIANT GROUPS

Zijada Karalić, M.A.

Abstract

Being part of global culture, in conditions of general cultural diversity, stresses the importance of intercultural communication where one should be able to decode other people's symbols. Multicultural features of society in whole are the starting point for redefining the role of teachers in our schools since teachers are becoming creators of new relations in intercultural education. They have a strong impact on society and a crucial role in upbringing and education of future generations. Diagnosing common attitudes, values, beliefs, norms, expectations and practices of a teacher, or to put it simply "the way we do things around here", would help in examining the real state in our schools.

The aim of the study was to examine teachers' attitudes on social distance of teachers towards certain groups (ethnic, religious and deviant groups), on a sample of 179 teachers from eight primary schools in B&H. Survey method was used and it was directly connected to polls for teachers.

Concepts of national cultures, and organizational culture of a school, as "mental programs", are often founded on stereotypes and social distances, which was confirmed by the study where our respondents, especially younger ones, showed traditional enclosure towards members of other national, religious and non-religious groups and deviant groups.

Developing intercultural competences of teachers is based on openness, respect and acceptance, i.e. teacher awareness of individual cultural perspective and their ability to think about different forms of cultural diversity has great importance.

Keywords: social closeness/distance, culture, multiculturalism, intercultural competencies, national curriculum

زيادة كاراليتش

بُعدُ المعلم الاجتماعي من حيث موقفه من مجموعات دينية و إثنية و مجموعات ذات انحراف

الخلاصة:

المشاركة في ثقافة العولمة في ظروف التنوع الثقافي, تضع القدرة على الاتصال بين الثقافات في المرتبة الأولى, ويمكن من خلالها معرفة فتح شفرات رموز الآخرين. مكونات المجتمع ذي التعدد الثقافي بكاملها هي المنطلقات لتحديد تعريف دور المعلم في مدارسنا, ليتولى تصميم العلاقات الجديدة في التعليم ذي التعدد الثقافي. ولا شك أن لرموز الإرث الثقافي تأثير قوي على المجتمع ودور حاسم في تربية الأجيال القادمة. إن وصف المواقف المشتركة, والقيم, والمعتقدات, والأسس, والتوقعات, وعادات المعلم, وببساطة الأساليب التي نمارسها في التعليم؛ تساعد في دراسة الحالة الحقيقية في مدارسنا.

يهدف البحث إلى دراسة مواقف المعلمين من حيث بعدهم الاجتماعي وانتمائهم لمجموعات (إثنية, ودينية ومجموعات ذات انحراف), في العينة من 179 معلما من 8 مدارس في البوسنة والهرسك. طريقة المسح تتعلق مباشرة باستبيان المعلمين وهي أداة غير مباشرة في الدراسة.

نماذج الثقافات القومية وتنظيم ثقافة المدرسة مثل "البرامج العقلية" تعتمد كثيرا على التصورات والأبعاد الاجتماعية, وما أثبتناه بالدراسة عند مستجوبينا وخصوصا عند الشباب, حيث يغلب عليهم الانغلاق الثقافي تجاه منتسبين إلى القوميات المغايرة, دينية أو لا دينية أو مجموعات ذات انحراف. وتطوير ملامح للتنوع الثقافي عند المعلم مؤسسة على مدى ما يتوافر لديه من الانفتاح,

والاحترام, والقبول, ووعيه بأشكال الاختلاف الثقافي المتنوعة وقدرته على التفكير فيها من منظور ثقافي ذاتي.

الكلمات الأساسية: القرب/البعد الاجتماعي, الثقافة, التنوع الثقافي, ملامح قدرات التنوع الثقافي, المنهج القومي.